

Lautamiesjärjestelmän lisäarvo tuomioistuimen päättösharkinnassa

Mika Launiala, apulaisprofessori
Itä-Suomen yliopisto

Diaesityksen rakenne

- Lautamiesjärjestelmän tehtävät
- Lautamiehen tehtävät
- Tehtävät oikeutena ja velvollisuutena
- Samanmielisyyys / äänestäminen
- Näytön arviointi
- Kokonaisarvostelut
.....
- Vahingonkorvaus
- Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset
- Rangaistuksen määrääminen
- Tuomitsematta jättäminen
- Liitännäisseuraamukset

Lautamiesjärjestelmän tehtävänä on

hallituksen esityksen 28/1986 s. 15–16 mukaan

- Mahdollistaa *kansalaisten osallistumisen tuomiovallan käyttämiseen*.
- Edistää julkisuutta (vrt. mediatuomari, some).
- Säilyttää ja lisätä luottamusta tuomioistuimia kohtaan.
- Vähentää virkavaltaisuutta.
- Parantaa lainkäytön laatua:
 - Useampi osallistuja, eri ratkaisuvaihtoehtojen ja perustelujen monipuolisempi harkinta.
 - Lainonnut tuomari irtautuu iäsestänsä

Yksittäisen lautamiehen tehtävä

- Edellisestä diasta voidaan johtaa, että yksittäisen lautamiehen tehtävänä on edustaa kansalaisia ja *osallistua tuomiovallan käyttämiseen*.
- Tuoda *kansalaisnäkemys* osaksi tuomiovallan käyttämistä siinä määrin kuin se säädännäisen oikeuden puitteissa on mahdollista (=normi sallii harkintavallan).
- Lautamiehet heijastavat yhteiskunnassa vallitsevia arvoja

Lainsäätäjän osoittamat tehtävät oikeutena ja velvollisuutena

- Lainsäätäjä on määntellyt lautamiesjärjestelmän ja siten myös lautamiesten toiminnan tavoitteet.
- Yksittäisen lautamiehen *tulee toimia* näiden tavoitteiden mukaisesti.
- Kyse ei siis ole vain oikeudesta, vaan myös velvollisuudesta toimia lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.
- Välineenä tuomarivalta, mukaan lukien yksilöllinen äänioikeus.

Samanmielisyy / äänestäminen

- Äänestämiseen suhtaudutaan jostain syystä kielteisesti, mikä ilmenee seuraavista lausumista:
 - Lautamiesjärjestelmä on toiminut hyvin, koska lautamieskokoonpanossa äänestäminen on edelleen poikkeuksellista ja pääsääntöisesti ratkaisut tehdään yksimielisesti (KM 2003:3 s. 180).
 - Jos joku oikeuden jäsenistä on puheenjohtajan kanssa eri mieltä, joudutaan äänestämään (Tuomioistuinlaitoksen [www-sivut](http://www.sivut)).
- Kansan oikeustaju ei saisi haastaa

Harkintavaltaa sisältäviä säännöksiä

- Yleisesti ottaen rikoksen lukeminen vastaajan syyksi sisältää useita osalualueita, jotka sisältävät harkintavaltaa.

Vapaan todistusteorian (OK17:1) mukainen todistusharkinta

- Tuomioistuimen on esitettävä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen *näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla*, jollei laissa toisin säädetä.

Kokonaisarvostelu tunnusmerkissä

- Murha, oikeustajun kannalta tärkeä. Myös surman edellyttämät lieventävät asianhaarat.
- Kokonaisuutena arvostellen törkeä esim.:
 - pahoinpitely (RL 21:6), varkaus (28:2), perätön lausuma tuomioistuimessa (15:3), lahjuksen antaminen (16 luku), seksuaalirikokset (20:2), seksuaalinen kajoaminen (20:4), lapsen raiskaus (20:13), kuoleman tuottamus (20:9), vammantuottamus (20:11), ryöstö (31:2).
- Kokonaisuutena arvostellen vähäinen:

.....

Hätävarjelu (RL 4:4)

- Aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä *kokonaisuutena arvioiden puolustettavana*, kun otetaan huomioon hyökkäyksen *laatu ja voimakkuus*, puolustautujan ja hyökkääjän *henkilö sekä muut olosuhteet*.
- Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat (hätävarjelun liioittelu), tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos olosuhteet olivat sellaiset

Pakkotila (RL 4:5)

- Muun kuin edellä 4 §:ssä tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on *kokonaisuutena arvioiden puolustettava*, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan *laatu ja suuruus*, vaaran *alkuperä* sekä *muut olosuhteet*.
- Jos oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi tehtyä tekoa ei ole 1 momentin perusteella pidettävä

Vahingonkorvaus vahingonkorvauslaki

- Korvauksen määrän arviointi: Vaikka laissa on ohjeellisia sääntöjä, korvaussumman määrittäminen perustuu aina tapauksen yksityiskohtiin.
- Kohtuullistaminen (VahL 2:1.2): korvausta voidaan kohtuullistaa, jos täyden korvauksen määrääminen olisi kohtuutonta. Tämä on tapauskohtaiseen punnintaan perustuva harkinnanvarainen päätös.
- Myötävaikutuksen huomiointi (VahL 6:1): Jos vahingonkärsijä on omalla

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset

- Heva:n suositukset pysyvät samalla tasolla, vaikka ne uudistetaan muutaman vuoden välein
- Heva kerää TI:n käytännön -> TI:t noudattavat suorituksia -> Heva kerää TI:n käytännön -> TI:t noudattavat suosituksia.
 - Järjestelmään ei sisälly korotusmekanismia.
- Ovatko määrät yleisen oikeustajun mukaisia?
- Jos eivät, niin kenen tehtävänä on ...

Rangaistuksen määrääminen (RL 7 luku)

- Rangaistuksen mittaaminen
- Rangaistuslajin valinta
- Rangaistuksen mittaaminen ja lajivalinta sisältävät useita harkinnanvaraisia elementtejä.

Rangaistukseen tuomitsematta jättäminen (RL 7:12)

- Tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta, jos:
- 1) rikosta on sen haitallisuuteen tai siitä ilmenevään tekijän syyllisyyteen nähden pidettävä *kokonaisuutena arvostellen vähäisenä*;
- 2) tekijä on tehnyt rikoksensa alle 18-vuotiaana ja teon katsotaan johtuneen *ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta*;
- 3) rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä *erityisistä syistä* anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava;

Liitännäisseuraamukset

- Eläintenpitokieltoon (17:23) määrääminen ja sen pituus
 - Joka tuomitaan törkeästä eläinsuojelurikoksesta, on samalla tuomioistuimessa määrättävä eläintenpitokieltoon. Tuomioistuin voi kuitenkin jättää kiellon määräämättä, jos siihen on *erityisen painavia syitä*. Joka tuomitaan eläinsuojelurikoksesta tai lievästä eläinsuojelurikoksesta, *voidaan* samalla määrätä eläintenpitokieltoon. [...].
- Metsästyskieltoon (48a:6) määrääminen ja sen pituus

Menettämisseuraamuksen kohtuullistaminen (RL 10:10)

- Menettämisseuraamus *saadaan jättää* tuomitsematta, jos:
- 1)hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen;
- 2)tekijä jätetään rangaistukseen tuomitsematta 6 luvun 12 §:n tai muun vastaavan lainkohdan nojalla; tai
- 3)menettämisseuraamuksen tuomitseminen *olisi kohtuutonta* ottaen huomioon rikoksen ja esineen tai omaisuuden laatu, vastaajan taloudellinen asema sekä muut

Tuomitun vangitseminen (PKL 2:12)

- Tuomitun vangitsemista koskevassa PKL 2:12:ssä useita harkintaa edellyttäviä kohtia:
- on *todennäköistä*, että tuomittu
 - lähtee pakoon,
 - muuten karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa tai
 - jatkaa rikollista toimintaa.
- on *todennäköistä*, että tuomittu poistumalla maasta karttaa rangaistuksen täytäntöönpanoa.

Miten päätös laaditaan

- Tukitoiminnot – lautamiehen pitää voida luottaa siihen, ettei äänestämisen johda hankaluuksiin tuomion / eriävän mielipiteen laatimisessa.
- Äänestämisen ei ole vapaata, jos siihen tosiasiallisesti vaikuttaa pelko selviytyä paperitöistä.
- Viime kädessä laamanni vastaa lautamiehen toimintaedellytyksistä.

Kiitos!